

Groen *bewuste* Amsterdammer

IVN Amsterdam, Jaargang 41 - Lente 2021

De verzoening van verdichting en vergroening vormt een grote uitdaging

Heksen vlogen op bezems van berkentakken

Gelukkig kunnen grijze duiven bij IVN nog wel op til

Contact

*IVN Amsterdam adres
secretariaat/ledenadministratie
Eastonstraat 21
1068 HZ Amsterdam
penningmeester@ivnamsterdam.nl*

*ING Bankrekening
NL81 INGB 0004 7406 01
t.n.v. IVN Amsterdam*

Sociale media

website: www.ivnamsterdam.nl of
www.ivn.nl/amsterdam
twitter: @IVNAdam
facebook: www.facebook.com/IVN.Amsterdam

Digitale nieuwsbrief

De nieuwsbrief Buurtgroen020 (per e-mail) geeft wekelijks een update van groene activiteiten, projecten en nieuws (w.o. van IVN Amsterdam). Aanmelding op www.buurtgroen020.nl.

Informatie over o.m. bestuur, werkgroepen, (actief) lid worden: zie binnenzijde achterpagina of de website

Foto boven:

Klaproos

Foto voorzijde boven:

Oranjetipje op Look-zonder-look

Foto voorzijde onder:

Groene kikker

Van het bestuur

Paul Panhuizen

In het afgelopen winternummer hebben jullie al kennis kunnen maken met mijn opvolger, Jacky Wetzels. Op de komende ledenvergadering, waarover meer verderop in dit blad, hopen we haar voorzitterschap te bekrachtigen, tegelijk met het secretarisschap van Alba Leon. Kortom, het bestuur is weer bijna op sterkte. We zijn nog op zoek naar een of twee algemene bestuursleden, dus meld je aan als je interesse hebt hiervoor.

Ondanks alle beperkingen door Corona, waardoor veel activiteiten niet doorgingen, hebben we toch veel nieuwe gezichten als actieve vrijwilliger mogen begroeten. De kinderactiviteiten onder leiding van Lilli-Jan Rohof bestaat nu uit maar liefst 7 personen, die staan te popelen om aan de slag te gaan. Ook de natuuractiviteiten voor ouders zijn versterkt met twee vrijwilligers. Een van de nieuwe redactieleden van de GBA stelt zich verderop in dit nummer voor.

Dan de natuurgidsenopleiding. Deze opleiding wordt samen met de afdeling Twisve en Amstelveen georganiseerd. Het aantal belangstellenden tot nu toe is overweldigend. Er zijn meer dan 100 aanmeldingen, waarvan ongeveer de helft bij onze afdeling. Om deze reden is besloten in twee groepen te gaan werken, met maximaal 32 deelnemers per groep. Ondanks deze verdubbeling van het aantal plekken, zullen we toch een groot aantal aanmelders wellicht teleur moeten stellen.

Het aantal leden bij IVN Amsterdam is het afgelopen jaar met maar liefst 85 toegenomen. Er is dus heel wat beweging in onze afdeling.

Ik geef met vertrouwen het stokje over aan de nieuw te benoemen voorzitter.

Groenbewuste Amsterdammer

IVN Amsterdam - Jaargang 41 - Lente 2021

Van de redactie

Peter Junge

In dit nummer staat de boom centraal. De band met de mens wordt met de tijd losser. Een boom is toch maar een boom, denken velen. Vaak een sta in de weg. Hij beneemt zonlicht. Moet wijken voor een verbreding van straten. Dus: weg er mee. Weinigen liggen daar wakker van. Onverschilligheid ligt op de loer. Een onzer redacteurs nam de proef op de som. Met een bomengids in de hand maakte zij een ommetje in Amsterdam-Zuid. Wandelend bomen leren kennen, hoe leuk kan dat zijn. Ze kwam 'een mix tegen van wat er aan beschreven bomen nog te zien is en van wat ik tevergeefs probeerde te vinden. Daarnaast ontdekte ik onderweg veel leuke nieuwelingen'. Conclusie: de beschrijving van een wandeling langs bepaalde bomen zal na een tijd verouderd raken door ingrijpen om verschillende redenen van mensenhanden. De voorbeelden liggen voor het oprapen.

We nemen de lezer mee naar de Bretten, het gebied langs de Haarlemmer-trekvaart en tussen station Sloterdijk en Halfweg. Nu nog een lange strook wilde natuur. Straks een woonwijk van veertig- tot zeventigduizend huizen met aangelegde bloemenparken. Een huiveringwekkend idee. Hoe anders was het in vroeger tijden. In het Keltische alsook het Germaanse geloof waren bronnen, rivieren, bergen en bomen heilig. "De mens was zich toentertijd nog sterk bewust van zijn afhankelijkheid van de natuurlijke hulpbronnen en de kracht van de natuur. Bomen waren bij de Germanen geen 'woonplaats' van bovennatuurlijke wezens, maar ze stonden in nauwe verbinding met de goden." In Nederland waren vooral eiken en linden ooit heilige bomen.

Maar dat was toen. Terug naar vandaag. Nieuwe tijden, nieuw geluid. Maak kennis met het wondere werk van wormen. Een innovatief verhaal over zelfgemaakte wormenhotels. Stadsbewoners in Amsterdamse wijken als de Pijp zetten hun groenafval om in eerste klas wormencompost, gewoon op de hoek van de straat. Initiatiefnemer Rowin Snijder: "Mijn belangstelling voor composteren ontstond toen ik een huis kreeg in Diemen met een een betegelde tuin." Hij wilde die met biologische aarde omtoveren in een groen paradijs. Een kostbare zaak. Dus toen kwam hij op het idee van composteren met wormen. En toog aan de slag.

Natuurbehoud en huizenbouw zijn een moeilijke combinatie. De verzuchting van een redactielid dat 'de verzoening van verdichting en vergroening een van de grootste uitdagingen vormt voor de gemeente in de komende decennia' zal door velen worden onderstreept. Een groene stem zou een mooi begin van de lente zijn, luidt zijn boodschap. En die woorden kunnen door veel natuurliefhebbers alleen maar worden onderstreept.

Inhoud

- 4 Een groene stem
- 5 ALV
- 6 De Bretten
- 8 Heilige Bomen bij de Kelten en Germanen
- 11 Toen en nu
- 13 Contributiebetaling
- 14 Vreemde eend in de bijt
- 15 Composter in de stad
- 16 Megaleep: voorjaarsweelde
- 18 Excursies
- 19 Verenigingsgegevens

Colofon

Redactie:

Maddie Bartels, Ineke Deckers,
Paul de Dooij, Ellen Huijsmans,
Peter Junge, Folkert Kraakman,
Just Wiarda
Print: Editoo B.V.

Kopij en copyright:

De volgende Groenbewuste Amsterdammer komt in juni 2021 uit. Kopij vóór 1 mei digitaal aanleveren: groenbewuste020@gmail.com. Ingezonden artikelen worden gepubliceerd onder de 'Creative Commons' licentie. Een artikel uit ons blad kopiëren of gebruiken voor publicatie of andere niet commerciële openbare doeleinden mag, mits de naam van de auteur en bron (Groenbewuste Amsterdammer nr. ..., uitgave IVN Amsterdam) erbij wordt vermeld. Voor foto's ligt het copyright bij de fotograaf, indien genoemd.

Meer en geactualiseerde informatie over onze afdeling op: www.ivnamsterdam.nl

Smienten in de Middelpolder

Een groene stem

Just Wiarda

Het raam staat open. Een bries uit het zuiden blaast het voorjaar naar binnen. Een sonore geluidswalm van de A10 is bijvangst. De lente is in aantocht. Onze vrijheid blijft vooralsnog beteugeld. Hoe lang nog? De dagen lengen, de zomertijd komt eraan, de avonden worden allengs lichter. Daar is geen avondklok tegen bestand.

Ik ben intussen nieuwsgierig naar de invloed van de avond-lockdown op het dierenleven in de stad. Worden vogels minder gestoord in hun nachtrust? Worden nachtdieren onder aanvoering van de vos wat vrijmoediger in hun stedelijke strooptochten? Zouden veiligheidscamera's een orgie van ratten en steenmarters registreren? Wie zal het zeggen. De stadsecoloog. Hij krijgt vast een ontheffing van de gemeente om na 21.00 uur vrijelijk in de stad te vertoeven voor zijn onderzoek.

Februari was een maand van uitersten. In één week van -15 naar +15 graden. Nog maar kortgeleden zag ik op een besneeuwd schuin dak aan de overkant van de straat twee kraaien die koprollend naar beneden gleden. Ze hadden er zo'n lol in dat ze hun kunstje herhaalden. Een ander winterbeeld kwam voorbij in het onvolprezen vogeldagboek van Adri de Groot van 15 februari. Een man ziet een ijsvogel op een stang zitten, met zijn pootjes vastgevroren. Hij aarzelt geen moment. Terwijl twee ijsvogels aandachtig toekijken, waadt hij door ijzig water naar het weerloze vogeltje toe en smelt met zijn warme handen de gevangene vrij.

Ik heb altijd mixed feelings gehad in een strenge vorstperiode. Enerzijds het intense genot van ijspret, anderzijds een hulpeloos medelijden met de vogels die bij gebrek aan voedsel doodvriezen. Zouden de Vondelpark-ijsvogels het hebben gered? Ik doe navraag bij Simone Sikking van GroeneBuurten: ze zijn nog niet gesignaleerd. Maar ik hoor zojuist van haar dat er eentje is gezien en gehoord bij de Schapenweide. Topnieuws. Hij zal vanaf zijn uitkijkpost verwonderd toezien hoe het jonge volkje, vervuld van intense lentegevoelens, onbekommerd het park in bezit heeft genomen.

Merel en zanglijster luiden - nog wat ingetogen - de winter uit. Het Landje van Geijssel roept. We gaan fietsen, langs de oostelijke Amsteloevers. We passeren het bijna voltooide Haut, het hoogste houten bouwwerk in Amsterdam. De tocht gaat langzaam. De wind is zacht, maar wel tegen. In de Bullewijk zien we

een paartje parende wilde eenden. Ze doen hun naam eer aan. Het is een schokkend schouwspel. De woerd houdt zijn vrouwtje (half) onder water. Haar kopje hangt naar beneden. Ze zal toch niet

We bereiken onze bestemming. Rondom de vogelkijkhut staan vogelaars in het zonnetje te turen naar het ondergelopen land in de verte. We zijn allemaal gekomen om de terugkeer van onze nationale weidevogel te vieren. Daar staan ze in het water te bekomen van hun lange reis uit West-Afrika. Wat een vreugde dat dit natte paradijsje mede door particuliere fondswerving voor Amsterdam en omstreken behouden is gebleven. Er is veel nodig om de grutto te beschermen. Nederland is dat aan zijn stand verplicht. Meer natuurlijke weiden, minder ontwatering, later maaien, minder melk.

We gaan terug met de wind in de rug. Voorbij Ouderkerk nemen we de westelijke oever van de Amstel en duiken de Middelpolder in. Deze is in de vorige eeuw deels volgebouwd. Het oostelijk gedeelte, ingeklemd tussen Amstelveen en de sportvelden van Buitenveldert, maakt deel uit van het groengebied Amsteland en is vrijwel onbebouwd gebleven.

Het is vrolijk slingeren door de Middelpolder. Hazen maken zich op voor het rammelen. Vogels zijn hier van dichtbij te bewonderen dan in het Landje Van Geijssel. We genieten van de laatste smienten. Ze zullen spoedig vertrekken naar noordelijke streken. Slob- en krakeenden blijven bij ons. Over een paar weken zullen rietzanger, kleine karekiet, snor en blauwborst terugkeren in het riet.

Ik mijmer wat over de toekomst van de natuur onder de rook van de stad. Uitbreiding van betaalbare woonruimte is onontkoombaar en daarvoor is bouwgrond nodig. Zal het nabije platte land een toenemende stedelijke bouwlust kunnen weerstaan? Amsterdam straalt een ambitieuze Groenvisie uit. Dat is hoopgevend. De verzoening van verdichting en vergroening vormt een van de grote uitdagingen voor de gemeente in de komende decennia.

Making Peace with Nature, A scientific blueprint to tackle the climate, biodiversity and pollution emergencies luidt het recente rapport van de UN Environment Programme. Vrede sluiten met de natuur. Dat zijn mooie en noodzakelijke woorden.

Een groene stem is een mooi begin van de lente.

Amstelpark winter 2021

11 februari 2021

11 februari 2021

21 februari 2021

21 februari 2021

Save the date

digitale

ALGEMENE LEDENVERGADERING IVN Amsterdam

Zondag 28 maart 2021
14.00 - 15.30 uur

Hieronder treft u de agenda voor de digitale ALV aan. De agenda en vergaderstukken worden ook per e-mail (bij voorkeur) of post toegezonden aan degenen die zich hiervoor aanmelden.

Om de vergadering efficiënt te laten verlopen, stelt het bestuur voor vragen en opmerkingen bij de jaarstukken reeds voor de vergadering (digitaal) via de voorzitter te stellen. Mailadres: voorzitter@ivnamsterdam.nl

Agenda

- 1 14.00 uur: Opening door de voorzitter van de digitale ALV met inhoudelijke intermezzo's van actieve leden.
- 2 Vaststelling notulen ALV van 4 oktober 2020.
- 3 Bespreken jaarverslag en jaarrekening over 2020 en de begroting voor 2021.
- 4 Verslag Kascommissie en vaststelling jaarverslag en jaarrekening 2020.
- 5 Decharge van het bestuur voor het gevoerde beleid over het afgelopen jaar.
- 6 Samenstelling kascommissie:
Marianne van Erve en Marjolein Toonen zijn bereid om nog een jaar zitting te nemen.
- 7 Vertrek Paul Panhuizen als bestuurslid/voorzitter van IVN Amsterdam en benoeming van de twee door het bestuur voorgedragen nieuwe bestuursleden.
Kandidaat als voorzitter: Jacky Wetzels.
Kandidaat als secretaris: Alba Leon.
Tegenkandidaten kunnen zich tot een week vóór de aanvang van de vergadering melden.

14.45 uur: Pauze (5 minuten)

Na de pauze neemt de nieuwe voorzitter de leiding over.

- 8 Vooruitblik op IVN in 2021: ambitie en lopende zaken.
- 9 Interactie: kennis maken met elkaar in kleine groepjes (break out rooms).
- 10 Rondvraag, afspraken maken en sluiting.

Graag tot ziens op de ledenvergadering!

De Bretten

Van stadswildernis naar natuurpark

Joke van der Boon

Voor mij ligt het Ontwikkelboek LabGreen voor het natuurpark de Bretten. Zo'n titel doet vermoeden dat de Bretten in de vaart der volken mee moet. Een juiste veronderstelling.

Een korte beschrijving van de Bretten

De Bretten ligt langs de Haarlemmertrekvaart en tussen station Sloterdijk en het dorp Halfweg. Het Noord-Hollands Landschap is de beheerder van het gebied en samen met vrijwilligers doen zij het onderhoud.

Het is een tamelijk nat gebied met ruige natuur. Het werd inder tijd 'Het zand van Joop' genoemd. Joop den Uyl was in de vorige eeuw wethouder van Amsterdam. Hij wilde de haven van Amsterdam concurrerend maken met die van Rotterdam. Daar toe is een enorm gebied tussen het IJ en de Haarlemmertrekvaart opgespoten met zand. Deels wordt dit gebied gebruikt voor haven, olie- en kolenopslag en voor industrie. Deels ligt nog veel braak. Aan de zuidkant is een lange, smalle strook wilde natuur ontstaan: de Bretten. Inmiddels is het een gebied met een prachtig fietspad, struipaden, een grote populatie nachtegallen, Schotse Hooglanders, blauwborsten, waterrallen en roerdompen, orchideeën en zo kan ik nog lang doorgaan. Het is weinig bekend en lekker rustig. En ik woon aan de overkant en kom er bijna dagelijks.

Wat is er aan de hand? De gemeente Amsterdam heeft bepaald dat er in het Westelijk Havengebied veel woningen moe-

ten worden gebouwd. Het gaat om 40.000 tot 70.000 woningen. In dit nieuwe stadsdeel moeten kleine wijkparken komen en buurtgroen. Een wijk dus waar niet veel groen is en de bebouwing zeer dicht (en hoog) zal zijn. Later zou er ook een groot-schalig aangesloten park moeten worden aangelegd. Vanwege het te verwachten grote aantal bewoners moet de Bretten toekomstbestendig gemaakt worden. De nieuwe bewoners moeten immers kunnen recreëren en de natuur in kunnen. Dus is er door de gemeente een projectteam opgezet en om draagvlak te creëren zijn bewoners en andere partners betrokken.

Er worden plannen gemaakt

Onze vorige voorzitter heeft enkele IVNers in 2019 gevraagd deel te nemen aan de ontwikkelgroep voor de Bretten. Natuurlijk wilde ik daar aan mee doen. Niet als vertegenwoordiger van het IVN maar als betrokkene bij IVN en natuur. Maar gaande de groepsbijeenkomsten – heel modieus LaBGreen genoemd – groeide mijn weerstand en ik heb daarom niet de hele rit uitgezet. Redenen daarvoor: ik had het gevoel dat het niet in de eerste plaats om de natuur ging maar vooral om het 'creatieve proces' an sich. Daarnaast kenden de meeste deelnemers het gebied niet of nauwelijks, dus ook de waarde ervan niet en waar praat je dan over? Onbegrijpelijk was dat de beheerder – Landschap Noord Holland – niet betrokken was, zij hadden veel informatie kunnen geven. Last but not least: ik was verbijsterd over sommige voorstellen: een hoge toren als landmark,

horecagelegenheid, 'leuk' vervoer voor tochtjes door het groen, vaarroutes daar waar watervogels broeden, enz.

Het proces

Er zijn zeven LaBGreen groepen gecreëerd, elk rond een thema. Er zijn veel ideeën geopperd en daarvan is er een aantal als kansrijk benoemd. Ik noem er een paar.

Vlak voor de bebouwing van Halfweg stond een boerderij. Deze is verdwenen en er zou nu een 'markering' op deze plek kunnen komen om 'gebruikers te faciliteren, aanzet te geven om het gebied beter te zoneren en de relatie met stad en ommeland te versterken'. Bent u er nog? Bedoeld wordt een toren als een entree van het gebied en een informatiecentrum waar ook horeca zou kunnen komen, zeer dicht grenzend aan het beschermd gebied De Kluut.

Waterrecreatie moet er komen door de Haarlemmertrekvaart bevaarbaar te maken. De vaart ligt direct langs de recent opgeknapte N200 waar 80 km gereden wordt. Ik weet niet of hier knoën of suppen nu zo leuk is. Daarnaast broeden er veel watervogels in de vaart en waterrecreatie lijkt mij daarom geen goed idee.

Er moet een brug komen over de Haarlemmerweg om de Tuinen van West te verbinden met de Bretten. Maar dan een enorme brug, hoog over de Haarlemmerweg, de trekvaart en een dijk. Simpeler lijkt mij om een oversteekplaats te maken en een bescheiden brug. Er zijn verderop inmiddels meer oversteekplaatsen gemaakt en deze reguleren heel goed het dikwijls te hard rijdende verkeer. Twee vliegen in één klap, dunkt mij.

De bestaande groenstructuur zou aangevuld moeten worden met bijzondere vegetatie, met veel kleur. De Bretten zijn bijzonder omdat het ruige stadsnatuur is. Hier horen mijns inziens geen aangelegde bloemenperken. Maar ja, in het boek wordt gesproken over 'verhoging van het kijkplezier en de verblijfs-waarde van de Bretten'.

Zichtlijnen moeten er komen ter verhoging van de natuurbeleving. Juist de Bretten wordt gekenmerkt door sluip-door-kruip--door struipaadjes. Zichtlijnen maken betekent het verwijderen van bosschages en het verbreden van waterlopen. Zijn de watersnippen en roerdomp daar blij mee?, vraag ik mij af.

Nog een moderniteit: er moet een voedselbos komen. Aanleg van een voedselbos in een natuurgebied mag volgens mij niet zo maar! En er is al heel veel te plukken. Bramen, duindoornbessen, vlierbessen, allemaal vruchten die hier op natuurlijke wijze groeien!

Leuk vervoer als recreatief toeristische beleving, bijvoorbeeld een trekschuit of een zelfrijdend voertuig. Men denkt er een prijsvraag tegenaan te gooien.

Maar er zijn ook bruikbare ideeën: een Bretten app – de zogenaamde Brapp, leuk gevonden – met nuttige informatie, bankjes om te zitten en prullenbakken, maar dan wel op '1.5 meter van het zitobject om wespenoverlast tegen te gaan tijdens het rusten'. Ik krijg er al jeuk van.

Het ontwikkelboek is klaar

Na het ontwikkelboek moet er een Plan van Aanpak komen en uiteraard volgt dan een Uitvoeringsplan. We zijn dan vele jaren verder.

Afsluitend eindigt het boek met de zin: Samen maken wij de Bretten toekomstbestendig en draagt LaBGreen bij aan een groen imago van Amsterdam. Mooi gezegd, maar De Bretten zijn al mooi en als u dat nog niet weet, ga dan met Gert Snoei eens mee met een excursie, daar kan geen ontwikkelboek tegenop.

Zie ook op de website openresearch.amsterdam.nl/ van de Gemeente Amsterdam:

Het groene raamwerk van Haven-Stad

LaBGreen De Bretten Ontwikkelboek Openresearch

Heilige bomen bij de Kelten en Germanen

Katja Sienknecht

Hoewel zowel het Keltische alsook het Germaanse geloof strikt genomen geen natuurreligies zijn, hebben ze toch een heleboel overgenomen van de oudere natuurreligies. Zo zijn bij voorbeeld bronnen, rivieren, bergen en bomen heilig. Dit geeft aan, dat in de tijd van de Kelten en Germanen de mens zich nog sterk bewust was van zijn afhankelijkheid van de natuurlijke hulpbronnen en de kracht van de natuur.

Bomen waren bij de Germanen geen 'woonplaats' van bovennatuurlijke wezens, maar ze stonden in nauwe verbinding met de goden. In Nederland waren vooral eiken en linden heilige bomen. Eiken en linden werden gebruikt om recht onder te spreken. Als grensmarkering werd ook vaak een boom gebruikt. Het schenden van deze grensboom werd bestraft met een gruwelijke doodstraf. Ook na de kerstening bleef de boomcultus nog een belangrijke rol spelen.

In open plekken in het bos en binnen heilige omheiningen van heggen werd rechtgesproken en werden goden vereerd. Zowel Tacitus als middeleeuwse bronnen berichten hierover. Een omheining vertelt iets over het heilige karakter van de omheinde plek. Dingplaatsen (ding = rechtspraak) werden vaak omheind met hazelaartwijen. Op deze manier werd de heilige plek afgescheiden van de profane wereld.

Het fascinerende aan bomen is ook, dat ze veelal ouder kunnen worden dan mensen en daarmee getuigen kunnen zijn van de geschiedenis. Er is zelfs een heel nieuwe tak van onderzoek ontstaan, die aan de hand van de jaarringen en de opgenomen stoffen in plakken van gekapte oude bomen naar de historie kijkt!

In onze tijd zijn er gelukkig ook steeds meer mensen die doordrongen zijn van het belang van het behoud van bomen en bossen. Wij kunnen niet zonder hen, maar zij kunnen best zonder ons...

Ik beperk me hier tot de heilige bomen van de Kelten en Germanen. Heilige bomen zijn er wel overal ter wereld. Denk aan Yggdrasil, de wereldboom uit de Noorse mythologie of aan de Boddhiboom, waaronder Boeddha verlichting bereikte. Maar de bomen die wij zelf tegen kunnen komen spreken toch het meest tot verbeelding. Voor het gemak zal ik op alfabet enkele van deze bomen bespreken.

Berk (Betulus)

De berk was bij de Kelten aan de zon toegewijd en stond voor de overwinning van het licht op de duisternis (waarschijnlijk vanwege zijn witte bast). De berk is de loofboom die het meest noordelijk kan groeien en hij staat daarmee ook voor taaiheid, vernieuwing, reinheid en zuivering. Dat is misschien ook wel vanwege het berkensap dat in de lente kan worden opgevangen en gedronken. Traditioneel levert de berk daarnaast takken voor bezems.

Bij de Germanen was de berk de heilige boom van Frigga, de gemalin van Odin (de god van kennis, wijsheid, strijd, oorlog,

Fagus sylvatica (Wikimedia Commons: afbeelding uit Medizinal-Pflanzen)

het hiernamaals, magie, geneeskunst en het (runen)schrift). In de volksgebruiken wordt de berk toegepast als versiering van huizen op 1 mei, Pinksteren en midzomer. Meibomen waren bij voorkeur berkenbomen. Volksoverleveringen vertellen dat heksen op bezems van berkentakken vlogen.

Beuk (Fagus)

Bij de Kelten was de beuk het symbool voor kracht, schoonheid en trouw. Iedereen die wel eens bewust naar de wortels van een gigantische beuk heeft gekeken, begrijpt die associatie. Beuken kunnen wel 600 jaar oud worden, als ze op de goede grond (wat hogere zandachtige en kleiige gronden) staan. De Germanen zagen de beuk als de vrouwelijke tegenhanger (en tegenpool) van de eik. Zij was vanwege haar ronde vormen en zachte huid gelinkt aan Freya, de godin van huwelijk, trouw en vruchtbaarheid.

Beukenhout is geschikt voor het maken van meubels en werktuigen en tevens het meest belangrijke hout voor het roken van vlees en vis. Beukennotjes worden zowel door mens alsook door dieren gegeten. Uit de noten kan ook een fijne olie worden geperst. Een gulle boom!

Eik (Quercus)

De meest heilige boom van de Kelten was de eik. Iedere eik was bezield door een fee en daardoor een belangrijke geluksbrenger. Van het Keltische woord *dair* voor eik is het woord *druide* afgeleid. Een keer per jaar klommen de druïden (Kelti-

sche profetische priesters), in witte gewaden gekleed, op hun heilige eiken om met hun gouden sikkels de eikenmaretak af te snijden, want die was het meest heilig. De vallende takken ving men op in witte doeken en men verdeelde deze dan onder het volk. Hiervan overgebleven is de traditie om met kerst de kamer met maretakken te versieren.

Alles wat op eiken groeide, was in Keltische ogen heilig en een bewijs dat God deze boom had uitgekozen. De Kelten vereerden hun oppergod Dagda in een eikenboom. Dagda was de God van het goede en de seizoenen. Hij was de vader van godin Brigid, de hoogste van alle godinnen, die ook in bomen werd vereerd.

De eik was een van de bomen die door de Germanen vereerd werden. Bij de Germanen was de eik aan Wodan of Thor gewijd. Er wordt vermeld dat Bonifatius in het begin van de 8e eeuw in Geismar (Hessen) een heilige eik velde. Deze eik wordt aangeduid als de *rubor jovis*; de 'eik van Thor'.

Het kappen van heilige bomen door (nieuwe) geestelijke en wereldlijk heersers kwam wel vaker voor. Er is een populaire Ierse Folksong die gaat over het kappen een van de laatste grote heilige bomen door de protestante (Engelse) heersers van Antrim: Bonny Portmore

*O bonny Portmore, I am sorry to see
Such a woeful destruction of your ornament tree
For it stood on your shore for many's the long day
Till the long boats from Antrim came to float it away.*

In de Vikingtijd was er bij Dublin een eikenwoud, het *Coill Tomair*, dat aan Thor gewijd was. Dat de eik soms aan Wodan gewijd was kunnen we herleiden uit de Nederlandse plaatsnaam *Woezik* bij Wijchen (in 1196 *Wonseke*=Wodanseik).

Es (Fraxinus)

Bij de Kelten waren essen vaak de poort tussen deze wereld en de Andere Wereld (het rijk van de sidhe, die weinig van doen hebben met ons huidige idee van elfen of feeën). Maar ook was de es de woonplaats van de wildeman (en belichaming van de wedergeboren mannelijke kracht/de jonge god bij het lente-feest).

Op dit schilderij uit 1737 houdt Bonifatius toezicht terwijl de al gekerstende Franken de Donareik bij Fritzlar vernietigen, om zo de lokale germaanse bevolking (de Chatten) te bekeren tot het christendom. (Wikipedia.org/wiki/Donareik)

De Es speelde een hele belangrijke rol in de Germaanse geloofsbeleving. De drie goden Odin, Hoenir, en Lodur schiepen uit twee boomstammen het eerste mensenpaar, *Askr* en *Embla*. Askr, de man, is te herleiden tot de es. Embla is de vrouw en is waarschijnlijk tot de olm (=iep) te herleiden.

Yggdrasil, de belangrijkste boom in het Germaanse wereldbeeld, was een es. Hij wordt ook wel de wereldboom genoemd en verzinnebeeldt het wezen van de kosmos.

Hazelaar (Coryllus)

De hazelaar werd bij de Kelten geassocieerd met wijsheid. De hazelaar geeft hazelnoten, die door de Kelten als noten van wijsheid werden gezien.

Bij de Germanen bezat de hazelaar toverkracht. Takjes werden gebruikt om het lot mee te werpen en soms werd er een hazelaartak meegegeven in het graf. Een folkloristisch gebruik was het leggen van een hazelaartak onder het huwelijksbed om de vruchtbaarheid te vergroten.

Dingplaatsen werden vaak omheind met hazelaartwijgen. Dit kan erop wijzen dat de hazelaar aan Tius/Tyr gewijd was. Dingplaatsen heetten vaak 'hasla' of 'haslach'. Ook plaatsen waar een tweekamp plaats vond werd vaak omheind door de hazelaar. In het algemeen geloofde men in de afwerende kracht van de hazelaar (zelfs tegen mollen in het grasveld – die moeten we op de pluktuin eens uitproberen!).

Een toverstaf moet, volgens het volksgeloof, van een hazelaartak vervaardigd zijn. De hazelaartak diende ook als wichelroede. Zo'n tak mocht alleen met een stenen mes in één snede van de struik gesneden worden, en dan ook nog op de 'Wodensdag'.

Linde (Tilia)

De Kelten plantten bij hun woning vaak een linde om daarmee hun gezin en de dorpsgemeenschap te beschermen. Onder de dorpslinde vergaderden de schepenen, sprak men recht en werd er gedanst tijdens feestelijkheden. Maar de linde diende ook als schandpaal en galg. In sommige linden verstopten zich 's nachts trompet spelende heksen die voorbijgangers besprongen. Het was dus oppassen geblazen wanneer men 's nachts op pad ging, want wie wilde er 'door de mare bereden worden?'

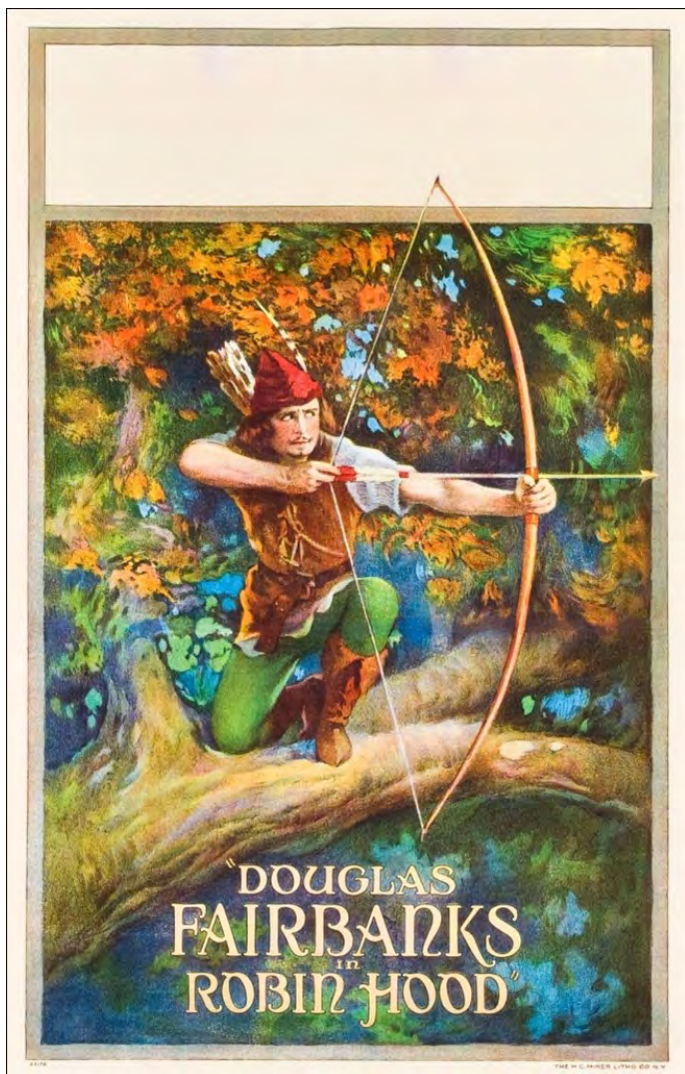
Bij de Germanen was de linde gewijd aan Freya, godin van liefde, gerechtigheid, huiselijk geluk en vruchtbaarheid. Zij werd vaak in het centrum van dorpen en voor huizen aangeplant. Als Heilige Boom kon de bliksem haar niet deren en ook de persoon die onder haar bladerdak schuilde, was in zekerheid. Men geloofde ook dat men met lindebladeren, bast en as heksen en tovenaars op een afstand kon houden. Daarom werd de linde in heel Europa een huisboom want zij beschermde de mensen tegen het kwaad.

De linde was bij de Germanen de rechts- of dingboom (judicium sub tilia). In haar schaduw werd recht gesproken, werden vonnissen geveld en werd vergaderd. Onder de linde werd gedanst, gedronken, bemind. Kortom, het was een plek voor vrolijkheid en ontspanning. Later veranderde de Freyalinde in de Marialinde.

Taxus, venijnboom of IJf (Taxus)

Bij de Kelten was de taxus gewijd aan de god Iverix (ook wel *Ivérrix* of *Iviiricci* geschreven).

Iverix was waarschijnlijk één aspect van de Keltische oppergod, heer over leven en dood.

Robin Hood afgebeeld op filmposter uit 1922 met langhoutboog
(Wikimedia Commons)

Het verband werd vermoedelijk gelegd omdat de taxus onder meer voor het leven en de dood stond, vanwege de giftige eigenschappen van de plant. De Keltische koning Catuvolcus pleegde bijvoorbeeld zelfmoord door het innemen van taxusgif. Aan de andere kant heeft het gif van de Taxus geneeskrachtige eigenschappen en kan het levens redden. Bij de Kelten mocht een Taxus nooit worden gekapt.

Caesar verhaalt over de bijzondere waarde die de taxus of ijf bij de Germanen en Galliërs heeft.

Volgens sommige onderzoekers is de machtige boom, die zich bij het Germaanse heiligdom in Uppsala bevond, een ijf. Sommige bronnen (Oost-Scandinavische) vermelden dat de wereldboom/Yggdrasil geen es maar een ijf is. Het Ydalir (ijfdal) is de woonplaats van Uller, die van de ijf zijn bogen maakten.

Een alternatieve verklaring voor het Engelse woord 'tax' is, dat dit afkomstig is van de taxus. Taxushout was dermate kostbaar (omdat door de giftigheid zelf het hout beschermd blijft tegen houtworm en omdat de beroemde langbogen werden gemaakt van taxushout) dat belasting werd betaald in taxushout....

Met dank aan:

Wikipedia/Wikimedia Commons;
stemderbomen.nl;
unesco-queesties.nl/geloof-in-beuk-bij-germaanse-stammen/
keltische-en-germaanse-mythologie.clubs.nl/nieuws/de-
tail/386327_boomcultus;
plantaardigheden.nl/plant/beschr/
kruidofzo.nl/boom-in-het-licht-vlier-wedergeboorte-en/
en mijn collega IVN-er Jan Hinloopen

Ooievaars, voorbodes van de lente

Toen en nu

Wandelen langs veranderend bomenbeeld

Maddie Bartels

'Toen' lijkt voor mijn beleving een heel eind terug in de tijd. Ik denk daarbij eerder aan een paar generaties dan aan een jaar of wat geleden. Maar hoe betrekkelijk deze tijdsbeleving kan zijn ervaren we 'nu', in deze pandemische coronatijd! Zo zag pas een jaar geleden het leven op straat er heel anders uit en dat voelt nu beslist als een 'toen' beleving. Niet dat de straten zelf wat betreft hun beplanting in dit ene jaar op zo'n grote schaal zijn veranderd. Bij onszelf heeft een ingrijpende ommekeer plaatsgevonden. De bewegingsvrijheid is nu ernstig beperkt geworden en wie weet hoe lang dit nog voortduurt. We hebben onze beweging dichterbij huis moeten zoeken. We kijken nu vaak met een ander perspectief en met meer aandacht voor het kleine. We ontdekken waar je nog wel van kunt genieten. Maar tegelijkertijd ligt een gevoel van omzichtigheid op de loer. Voor tegemoetkomende of passerende wandelaars moet je oppassen, want ze vormen een potentieel gevaar! Weg is de sociale onbevangingheid van 'toen'. Het 'nu' zal waarschijnlijk nooit meer helemaal zoals 'toen' worden.

Natuurlijk zijn ingrijpende veranderingen in de beplanting van de straten op den duur niet tegen te houden. Ook bomen hebben niet het eeuwige leven. Ze kunnen worden gekapt of gerooid omdat ze dreigen om te vallen, ziek zijn of niet meer gewenst op die plaats. Of er komt nieuwe aanplant om een open gevallen plek te vullen of om een andere boomsoort toe te voegen. De beschrijving van een wandeling, die je langs bepaalde bomen voert, zal dan ook na een tijd verouderd raken. Sommige punten blijken dan onvindbaar, belofde bakens ontbreken. Zelf werd ik daar al met mijn neus opgedrukt bij het boekje *Rondwandeling langs bomen in het Vondelpark*, dat in 2010 bij IVN Amsterdam uitkwam, ruim tien jaar geleden.

Laat staan hoe het met een wandelgids van nog oudere datum is gesteld! In 2002 verscheen het sympathieke boekje *Bomen-gids van Amsterdam-Zuid* van Jan Lever. Wandelend bomen leren kennen tijdens vier beschreven ommetjes binnen mijn eigen wijk. Hoe toepasselijk en leuk is dat, zeker in deze beweging beperkende tijd! Ik ben onlangs weer eens een van die ommetjes gaan lopen. Ik kwam een mix tegen van wat er aan beschreven bomen nog te zien is en van wat ik tevergeefs probeerde te vinden. Daarnaast ontdekte ik onderweg veel leuke 'nieuwelingen'.

Jan Lever (1922-2010) was hoogleraar dierkunde aan de biologische faculteit van de Vrije Universiteit van Amsterdam. Hoewel hij streng gereformeerd was speelde hij een belangrijke rol in de acceptatie van de evolutieleer binnen gereformeerde kringen in de vijftiger en zestiger jaren van de vorige eeuw. De hem zo kenmerkende nieuwsgierigheid en verwondering leidden hem ook na zijn pensionering allerlei kanten op. Hij dook in zijn familiegeschiedenis, schreef een kinderboek, reis-

verhalen en columns. Tijdens zijn dagelijkse wandelingen met de hond raakte hij gefascineerd door de veelheid en verscheidenheid aan (vooral) exotische bomen in zijn buurt, Amsterdam Zuid. Hij kwam ze tegen in straten, langs kades, op plantsoenen en pleinen, in tuinen en zelfs in geveltuintjes. Zuid bleek een waar arboretum te zijn! Dit was de aanleiding voor Lever om zich grondig in bomen te gaan verdiepen.

Binnen een paar jaar ontpopte hij zich als een ware bomenkenner en werd hij voor voordrachten en excursies over bomen in Zuid gevraagd. Hij bleek een boeiend verteller en ook het schrijven ging hem goed af. Tussen 1996 en 2001 belichtte hij voor IVN Amsterdam in een aantal artikelen in de *Groenbewuste Amsterdammer* uitvoerig enkele groepen bomen met een bepaalde verwantschap of andere link, zoals Vlinderbloemige bomen, Notenbomen, Kastanjes en platanen. Op onder andere deze artikelen baseerde hij zijn *Bomengids van Amsterdam-Zuid*. Maar liefst 170 boomsoorten bracht hij in dit boekje in kaart en beschreef hij. Als dierkundige was hij zelf buitengewoon trots op deze prestatie. Deze leverde hem het erelidmaatschap van de Vereniging Vrienden van het Beatrixpark op.

Kleine boomgaard in voortuin

Ik liep wandeling, 'de Valeriusbuurt en omgeving' eind januari. Alles was toen nog in winterstand en wintertooi. Eerst loop je een tijd langs de Reinier Vinkeleskade, een royale groenstrook tussen huizen en water met daarop veel verschillende bomen. Veel licht, wolken, vogels, zwemmers, bastaardganzen van witte (soep-) en grauwe ganzen. Daar zag ik al meteen een '-nieuwkomer', de Anna Paulownaboom staan. De populariteit van deze markante exoot met zijn grote bladeren, blauwe bloemen en zaaddozen blijkt in de stad toe te nemen. Hij werd twintig jaar geleden nog als zeldzaam beschouwd.

Een stuk verderop passeerde ik een tuin aan de kade, waarover Lever zegt: 'De bewoners van nummer 59 hebben van hun voortuin een kleine boomgaard gemaakt. Het eerste boompje langs het trottoir is een Pruim (*Prunus domestica*). Deze soort, die 10 m hoog kan worden is reeds lang gedomesticeerd (zie de Latijnse naam) en vermoedelijk ontstaan door kruising van de Zuid-Europese en Aziatische Kerspruim (*Prunus cerasifera*) met de Europese Sleedoorn (*Prunus spinosa*; deze komen we tijdens een latere wandeling nog tegen). (...) Het tweede boompje is een Abrikoos (*Prunus armeniaca*). Dat is een ware verrassing want deze soort wordt in ons land zelden aangetroffen. (...) Er is daar nu nog steeds een leuke kleine boomgaard. Wel vraag ik me af of er fruitboompjes van toen inmiddels vervangen zijn door jongere. Misschien ga ik dat nog eens checken bij de bewoners. Verder is er nog maar weinig te vinden van de door Lever genoemde bomen op deze kade.

Een stuk standvastiger zijn de straatbomen van de Hacquartstraat, de Gewone meelbes (*Sorbus aria*). Eigenlijk geldt dit voor de meeste straatbomen. Er wordt niet zo gauw besloten

om deze allemaal te vervangen door een andere soort. De plaats van gevelde (oude) exemplaren wordt doorgaans ingenomen door jonge. Zo wandelden we door straten en lanen omzoomd door hun eigen karakteristieke boom: Acacia (Cornelis Schuytstraat, van Breestraat), Rode meidoorn (Valeriusstraat), Linde (Emmastraat), Bolesdoorn (Albert Hahnplantsoen) en Plataan (Apollolaan).

Losse en solitaire bomen blijken kwetsbaarder. Maar een bijzondere enkeling kan ook juist extra worden gekoesterd en beschermd. In de Hacquartstraat valt een Japanse ceder (*Cryptomeria japonica*) tegen de gevel op. Deze conifeer stamt uit China en Japan en zijn roodachtige schors verraadt verwantschap met de Moerascipres en de Metasequoia. En neem nou die vreemde eend in de bijt op de Koningslaan! Lever schrijft hierover: 'Bij nummer 16 staat tegen een huis, op het zuiden, een uitzonderlijke zeldzaamheid, namelijk een enkele meters hoge Palm (*Chamaerops humilis*), stammend uit het Middellandse Zeegebied (Afb.5, p.53). Hij staat hier al tientallen jaren, bloeit met gele mannelijke en groene vrouwelijke bloemen in het voorjaar en draagt vruchten. Bij vriesweer in de winter pakken de bewoners de stam wel wat in met kranten. Elders in Zuid komen geen (altijd buiten zijnde) palmen voor.'

Voor de laatste bewering zou ik nu mijn hand niet in het vuur durven steken. Sinds het begin van deze eeuw is de voortschrijdende opwarming van de aarde ook in de stad immers goed te merken. Mediterrane soorten rukken op en hebben meer kansen om blijvertjes te worden. Overigens blijkt Lever's Palm in een kleine 20 jaar, van toen naar nu, een hele verdieping te zijn gegroeid!

Palm toen (2002)

Palm nu (2021)

Het plantsoentje tegenover het Hiltonhotel zorgt voor een stukje verbreding van de op zich al bomenrijke groenstrook, die de Apollolaan zo ruim en lommerrijk maakt. De gemeentelijke beplantingsdienst heeft zich hier uitgeleefd. Het is een klein arbo-retum op zichzelf geworden en er zijn verzorgde en kleurrijke bloemenborders. Het plantsoentje biedt een mooie plek voor kunstobjecten, zoals we tijdens de jaarlijkse zomertentoonstelling van ARTZUID kunnen zien. Maar ook hier waren niet alle bomen die Lever beschrijft nog te vinden. Wel zag ik o.a. de Perzische parrotia, waar zich een begin van piepkleine rode bloemetjes liet zien en een Tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) met resten van oude bloemen aan de nog kale takken.

Niet alle in het boekje besproken bomen zijn nu nog te vinden tijdens het wandelen. Maar dat doet niets af aan de hoeveelheid interessante achtergrond informatie die Lever daarin over bomen geeft. Ik ben ook benieuwd naar de door hem geschreven artikelen in de *Groenbewuste Amsterdammer* van toen. Ook deze kunnen ons nu vast nog veel over bomen vertellen.

Bronnen:

- Jan Lever, diverse artikelen in *De Groenbewuste Amsterdammer*, jaargang 16 t/m 21 (1996-2001)
- Jan Lever, *Bomengids van Amsterdam-Zuid* (Ginkgo Leiden, 2002)
- Ab Flipse, *In Memoriam prof. dr. Jan Lever (1922-2010)*, Website Vrije Universiteit (december 2010)
- Ab Flipse, *Jan Lever, Bioloog, bruggenbouwer & boegbeeld van de VU*, in *Verder kijken. Honderdvijfendertig jaar Vrije Universiteit Amsterdam in de samenleving - 26 portretten* (Amsterdam, VU University Press 2016), p. 195-202
- Wikipedia

Japanse ceder

Contributiebeting

Beste leden,

IVN wil voor iedereen de natuur dichterbij brengen. Dat doen we samen met vrijwilligers van onze afdeling. We organiseren onvergetelijke natuurbelevissen, zoals excursies, wandelingen, cursussen en de jaarlijkse Slootjesdagen.

Het bestuur wil graag meer tijd overhouden voor het organiseren van deze activiteiten. De ledenadministratie is een tijdrovende bezigheid. Daarom laten we sinds 2017 alle aanmeldingen van nieuwe leden via het Landelijk Bureau lopen, dat daarmee verantwoordelijk is voor de inning van de contributies van de nieuwe leden.

Het bestuur heeft vorig jaar besloten om ook de inning van contributies van bestaande leden, die nu rechtstreeks aan IVN Amsterdam betalen, vanaf 2021 over te dragen. De inning gaat daarom voortaan met een automatische incasso door het Landelijk Bureau plaatsvinden. De contributie blijft gelijk aan het huidige bedrag en wordt jaarlijks met onze afdeling verrekend. Voor de leden verandert er dus amper iets, maar het neemt ons als afdelingsbestuur veel werk uit handen. Het Landelijk Bureau biedt dit centraal incasseren als nieuwe service aan en veel IVN afdelingen maken er naar tevredenheid gebruik van. En ook belangrijk: aan de nieuwe service zijn voor de afdeling geen extra kosten verbonden!

Dit betekent voor IVN Amsterdam dat m.i.v. 2021 alle contributies betaald worden aan het Landelijk Bureau. Alle lokaal betalende leden hebben hierover bericht ontvangen. Veruit de meeste leden die gereageerd hebben, gaven een incassomachtiging aan het Landelijk Bureau. Een klein aantal heeft laten weten voor de contributie liever een factuur te willen ontvangen.

Leden die niet gereageerd hebben ontvangen m.i.v. dit jaar een factuur van het landelijk Bureau in de maand waarin zij lid geworden zijn. In de brief die de leden hebben ontvangen, staat ook vermeld wanneer zij lid zijn geworden. Desgewenst kan dit bij het Landelijk Bureau worden opgevraagd.

Dit betekent dat de contributie vanaf 2021 nog uitsluitend aan het Landelijk Bureau betaald kan worden. Enkele leden die al aan IVN Amsterdam betaald hebben, krijgen van mij nog een brief met nadere informatie.

Dank voor jullie medewerking.

Ben de Graaf, penningmeester IVN Amsterdam

P.S. Het bovenstaande geldt niet voor onze donateurs. Zij betalen hun donateur bijdrage voor 2021 nog aan IVN Amsterdam en ontvangen hierover in de komende tijd bericht.

Vreemde eend in de bijt

Folkert Kraakman

Zo begin je zo'n stukje natuurlijk niet. Maar waar het hart vol van is ... En zouden die mensen van IVN Natuureducatie daar nou moeite mee hebben? Die moeten dat niet te onderdrukken gevoel van euforie toch ook wel kennen als ze iets moois zien ... Dus uit volle borst: **IJSVOGEL!** Ik heb een ijsvogel gezien. Voor het eerst in mijn leven! Op de laatste dag van januari bij de waternatuurtuin van het Westerpark. Wat een prachtig beestje!

Liefst zou ik nu nog alinea na alinea van dit stuk willen uitweiden over dat ijsvogeltje. Maar helaas, het is de bedoeling dat ik op deze plaats wat ga schrijven over een vreemde eend. Een vreemde eend in de bijt om precies te zijn. Die vreemde eend ben ik: kersverse communicatiemedewerker bij IVN Natuureducatie Amsterdam.

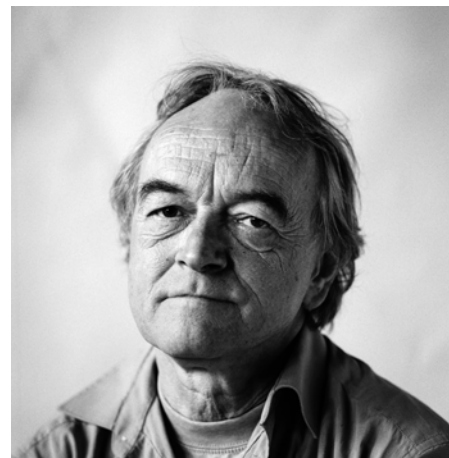
Gaat me nooit zo best af wat over mezelf schrijven. Dus maar in sneltreinvaart door mijn levensloop heen ... (blijft er misschien nog wat ruimte over om het nog even te hebben over die ijsvogel) ... In de jaren tachtig heb ik aan de UvA Nederlandse Taal- en Letterkunde en Geschiedenis van de Pers, Propaganda en Openbare Mening gestudeerd.

Zocht mijn toekomst daarna vooral in schrijfwerk. Allereerst in journalistieke functies bij onder andere het Noordhollands Dagblad/Alkmaarse Courant en de Amersfoortse Courant, waar ik ruim anderhalf jaar – de krant vierde toentertijd (1987) zijn honderdjarig bestaan – onderzoek heb gedaan naar en geschreven over de persgeschiedenis van Amersfoort. Tot nog toe de mooiste baan die ik ooit heb gehad. Maar ja, zo'n jubileum houdt een keer op en daarmee kwam er ook een einde aan de specifieke functie die ik er vervuld hebt.

Wat later ging ik – journalistieke banen lagen eind jaren tachtig, begin jaren negentig niet echt voor het oprapen – aan de slag als freelance copywriter. Heb teksten geschreven over kunststofvloeren, ovens en andere huishoudelijke apparaten, druk-

Ijsvogel (foto Liesbeth Missel)

persen, overheadprojectoren en wat al niet meer. Bracht geld in het laadje, maar ik heb me in de reclamewereld nooit echt thuis gevoeld.

Er kwam een omslag toen ik in contact kwam met een echtpaar, dat een ecotoeristisch project wilde realiseren in het noorden van Sulawesi. Zij vroegen mij de eindredactie te gaan doen van brochures ter promotie van het plan. Ben daar met veel enthousiasme op ingesprongen en heb er uiteindelijk twee van kunnen realiseren. Vanwege ernstige gezondheidsklachten van één van de initiatiefnemers werd het project helaas voortijdig afgeblazen.

Achteraf hebben die werkzaamheden me toch verder op weg geholpen. Niet veel later viel mijn oog op een redacteursvacature bij het Europees Centrum voor Eco- en Agrotourisme (ECEAT). De Sulawesi-brochures waren een sterke troef in de sollicitatieprocedure. Ik werd aangenomen. Heb bijna zeven jaar met heel veel plezier (eind)redactioneel werk gedaan voor de Groene Vakantiegidsen, waarin eco- en agrotouristische accommodaties in – inmiddels - 29 Europese landen gepromoot worden.

In 2012 kwam daar helaas een einde aan. De voltallige vaste redactie werd vanwege bedrijfseconomische redenen ontslagen. We waren allemaal zo'n midden vijftig. Honderden sollicitaties verder en jaren later begin je pas te beseffen dat niemand meer op grijze duiven zit te wachten. Zonde van zoveel jaren redactionele ervaring ...

Gelukkig kunnen grijze duiven bij IVN Natuureducatie Amsterdam nog wel op til. Jarenlang heb ik geschreven over prachtige Europese natuurgebieden. Nu ga ik me richten – zij het slechts enkele uren per week – op natuur in en rondom de stad. En wie weet – ik kan nu weer wat op mijn CV zetten – verrijst ik nog een keer als een feniks uit zijn as en ga ik weer op weg naar een mooie voltijdse baan ...

Oh ja, dat ijsvogeltje in het Westerpark zat dus met zijn pootjes om een rietstengel. Bleef een minuut of anderhalf zitten, vloog toen razendsnel weg en kwam helaas niet meer terug ...

Composteren in de stad

Laura Vegter

Rowin Snijder van Compostier en StadsOogst: “Nooit gedacht dat ik iets met wormen ging doen.” Hij is coördinator van de moestuin Sweetgrass in de Polder, die wordt ondersteund door IVN Amsterdam.

Met zijn zelfgebouwde wormenhôtels krijgt Rowin Snijder stadsbewoners aan het composteren. In Amsterdamse wijken als de Pijp en zetten burens hun groenafval om in eerste klas wormencompost, gewoon op de hoek van de straat. Rowin Snijder wil iets teruggeven aan de aarde. “Niet per se om de wereld te redden, maar wel door iets te gaan doen wat helpt om te herstellen.” Hij maakte kennis met het wonderlijke werk van wormen. En ontwikkelde zich tot succesvol buurtcomposteur.

Speciale wormen

“Mijn belangstelling voor composteren ontstond toen ik een huis kreeg in Diemen met een betegelde tuin. Die wilde ik met biologische aarde omtoveren tot een groen paradijs. Dat bleek een kostbare zaak. Er gaan zoveel zakken aarde in een tuin! Ik besloot om gewone aarde te kopen en deze met eigen compost te verrijken. Composteren met wormen vond ik interessant, omdat het weinig ruimte in beslag neemt. Via een online filmpje leerde ik hoe je een wormenhotel maakt: je boort een paar gaatjes in gestapelde plastic bakken en je kunt beginnen. Mensen vragen mij vaak of je gewoon wormen uit de tuin kunt gebruiken. Dat werkt dus niet, dat heb ik ook geprobeerd! Ik ontdekte dat je een speciaal soort wormen nodig hebt, die ik kon ophalen bij een buurtmoestuin.”

Het slaat aan

“Een wormenhotel blijkt buurtgenoten te verbinden. Een compostbak in de openbare ruimte werkt anders dan de brievenbus of de vuilniscontainer waar je ook iets in gooit. Mensen dragen zorg voor hun compost en hebben het idee dat ze samen iets aan het maken zijn. Ik heb ook van mensen gehoord dat ze gezonder zijn gaan eten zodat ze de restjes aan de wormen konden geven! Door met wormcompostering bezig te zijn en erover te vertellen, kwam ik andere geïnteresseerden tegen. Uit deze

Wormenhotel (foto Rowin Snijder)

Rowin Snijder bij het wormenhotel op de schooltuin Vink (foto R. Snijder)

contacten ontstonden aanvragen voor wormenhôtels op locatie. Het concept bleek aan te slaan. Gemeentes moeten hun afvalstromen verkleinen en veel bewoners recyclen graag hun groente-, fruit- en tuinafval. Op dit moment beslaat het groenafval in de stad wel 30 procent van de totale afvalstromen. Volgens mij heeft city farming, voedsel verbouwen in de stad, de toekomst.”

Slimme beestjes

“Ik heb gevoel voor composteren, ik vind het echt leuk. In het begin vroeg ik me af: ‘Ga ik echt iets met wormen doen?’. Maar hoe meer tijd ik met wormen doorbreng, hoe meer waardering ik voor ze krijg. Deze simpele beestjes zijn eigenlijk heel slim. Ik ken geen ander organisme dat de hele tijd bezig is onze omgeving te verbeteren. Ook werd de noodzaak van composteren mij duidelijk door me te verdiepen in de staat van onze landbouwgrond: aan de ene kant verbranden wij ons organisch afval, aan de andere kant zijn de bodems helemaal uitgeput. Er kunnen jaren overheen gaan voor het evenwicht is hersteld. Deze kennis versterkte mijn drive om me in te zetten voor composteren, waarbij je voeding teruggeeft aan de bodem. Het geeft mij voldoening dat mijn werk deel is van een groter geheel, dat ik niet alleen bezig ben met iets wat ik zelf heel leuk vind.”

Maak het hip

“Met mijn initiatief wil ik composteren toegankelijk maken. Het moet er leuker uitzien, gemakkelijker kunnen en gewoon een beetje hip worden. Wormcompostering in een goede container ondervangt het aantrekken van ongedierte, stank en de beperkingen in ruimte. Om het er aantrekkelijk uit te laten zien, maakte ik een ontwerp met een tuintje erbovenop. Zo heb je gelijk groen in de stad.”

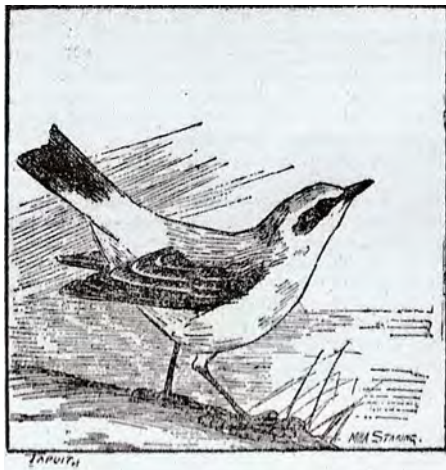
Doe het zelf!

Zelf aan de slag met wormcomposteren?

Bij Compostier (www.compostier.blogspot.com) kun je een bouw pakket bestellen om zelf je wormenhotel te bouwen.

Deze tekst is ontleend aan het boek ‘Naar de Aarde. Hoe word ik een groene pionier?’ (Trofonios Publishing, oktober 2019, ISBN: 9789491728341) en bewerkt voor IVN. In dit het boek gaat sociologe Laura Vegter op ontdekkingsreis langs negen Nederlandse Earthkeepers zoals Arita Baaijens, Li An Phoa en Marc Siepman. Ze vraagt hen wat ervoor nodig is om je hart te volgen en meer in verbinding met de Aarde te leven. Door de verhalen van de pioniers weeft de auteur haar eigen ontdekkingen en avonturen. www.naardeaarde.com

Voorjaarsweelde

Het waren de donkere jaren dertig. De economische crisis had flink huisgehouden. Duizenden werknemers verloren hun baan. Mijn vader, George Junge, studeerde in die tijd af. Hij moest op zoek naar werk. Dat lag echter voor een bioloog niet voor het oprapen. Om zich te kunnen bedruipen schreef hij artikelen over de natuur in het Algemeen Handelsblad onder de naam Megaleep de Zwerver. Elk weekend trok hij erop uit, zo ook in mei 1927. Herinneringen aan een vervlogen tijd.

Megaleep de Zwerver

**Als de natuur roept. - Het binnen-
duinrandbos in z'n volle glorie. -
Lente in het duin.**

Het hele voorjaar hadden we weinig uit kunnen gaan, doordat aanhoudend examenwerk ons binnenshuis hield. Vooral vervelend was dat, toen de dagen eindelijk weer eens wat mooier werden en de jonge zon het nieuwe leven weer uit boom en struik tevoorschijn riep.

Toen begonnen ook de zilvermeeuwen, die zich iedere lente in de stad ophouden, heerlijk te roepen en te juichen. Hoog in de blauwe lucht dreven ze op hun sneeuw witte, zwartgepunte vleugels en ver klonk hun krachtige lenteroep over de stadsgrachten. Op zichzelf geeft de komst van deze krachtige en levensblijde dieren al een verrukkelijke voorjaarssensatie, maar bovendien wekt het herinneringen op aan dagen van ongebreideld zwerven, van de ene stuifkop naar de andere, door de in de Julizon felgloeiende zeereep, of tussen de witte, kale blinkerts van het Bergerduin. Maar nu maakt het de drang om erop uit te trekken nog sterker en is het des te moeilijker om rustig aan het werk te blijven.

En geen wonder dan ook dat op een goede dag, toen we er even kans toe zagen, we erop uit trokken, alle beslommeringen achter ons latend, om weer eens een dag buiten onbekommerd te genieten.

Het is zacht weer, de lucht is bedekt, maar je voelt dat tegen twaalf uur de lucht zal gaan breken en het een stralende lentedag zal worden.

Eerst gaan we dan naar een prachtig plekje aan de binnenduinrand, een weinig bezocht oud bos, waar in een klein bestek, veel van de schoonheid van het

vroegere aaneengesloten bos van Kennemerland, dat men wel het woud zonder genade noemde, bewaard is gebleven. Hier rijzen nog statig de groengrijze zware zuilen van beukenstammen omhoog in de voor hen oorspronkelijke omgeving. De beuk, de meest karakteristieke boom van het oud midden-Europese oerwoud. Ze rijen zich hier aaneen tot schitterende, in de zomer groen overweldende lanen. Aan hun voet groeit een dik mollig mostapijt en in het voorjaar bloeien er vele van onze mooiste bosbloemen. Tussen de nog geheel bladerloze eikenbosjes, staan de reeds vol bebladerde vogelkersstruiken. Ze hebben zich zelfs al getooid met de rein-witte bloemtuilen, die in combinatie met het zachte groen der jonge blaadjes een prachtig effect geven. De lekker geurende bloemtrossen zitten vol gratie op de hier bekoorlijk voorover nijgende, daar meer rechtopstaande twijgen.

Rechts van de weg is de bodem bedekt door de, hier bij honderden groeiende berenlookplanten. Ze verspreiden een prikkelende uigeur, die hier buiten, te midden der andere frisse bosgeuren, echter in 't geheel niet onaangenaam aandoet. Boven de groene bladeren uit, punten de even opengebarsten omhulsels van de bloemknoppen omhoog. Er binnen zitten, dicht opeengepakt, de vele bloempjes van de nog in het omhulsel gepakte schermen. Nog maar enige dagen met zonneschijn en dan zullen ze hun witte weelde ten toon spreiden als ieder bloempje z'n zes kroonblaadjes strak zal hebben uitgespannen.

Verscholen tussen het eikenhakhout

bloeien pollen van wilde en sterhyacintjes. Ze maken een heel wat eenvoudiger indruk dan de in bonte kleuren verscheidenheid prijkende hyacinten van de bolenvelden. Toch geven ze het voorjaarsbos een bekoorlijk aanzien. Misschien is dit plekje wel een rest van een oude klooster- of kasteeltuinen, daar toch deze hyacintjes oorspronkelijk geen inlandse wilde planten waren, maar hier in de middeleeuwen zijn ingevoerd, zoals verscheidene van onze wilde voorjaarsbloemen. En nu is het juist zo aardig om die planten hier geheel verwilderd te vinden, zich gedragend, alsof het echte indigenen waren en nu geheel passend in het Hollandse voorjaarsbos. En we hebben dit te danken aan de voortvarende kwekers onder de middeleeuwse ridders en kloosterbewoners. Op die manier zijn er nog andere voorjaarsbloemen in ons land gekomen, zoals de spierwit bloeiende wilde anemoontjes, de vroege sneeuw-klokjes, de ranke lelietjes van dalen en de vreemde geel bloeiende pijpbloemen.

Als we langs een reeds in het frissgroen blad staande meidoorn lopen, schiet er plots met de bekende rellende alarmkreet een zanglijster uit. Het is toch altijd wel de moeite waard, om eens even te kijken of er al een nest is. We ontdekken het zonder de minste moeite. Het zit stevig bevestigd in een vork, en is opgebouwd uit grashalmen, dorre eikenbladen en wat de omgeving verder oplevert. Soms zelfs worden er weggeworpen stukken papier in verwerkt, eens zelfs vonden we een nest, waarin de omslag van een chocoladereep zat. Een mooie reclame voor de betrokken fabrikant.

In de met modder en paardenmest bepleisterde kom liggen prachtig de vier blauwe zwart gevlekt eieren. Die vroege lijsternesten hebben wel het meest van uithalerij te lijden. Omstreeks de Paasvakantie komen de eerste nesten meestal klaar en het is jammer, dat ze dan dikwijls het slachtoffer worden van de, in het voorjaar weer opnieuw ontwakende stropersinstincten van de schooljeugd en worden uitgehaald. Behalve door dit naïef vandalisme, wordt er ook nog dikwijls uitgehaald onder het motto van wetenschappelijk verzamelen. Maar dit verzamelen is echter alleen toe te staan, als het gebeurt door en voor wetenschappelijke instellingen. Al dit verzamelen door schooljongens, hoe voorzichtig en met mate dit dikwijls ook gebeurt, is af te keuren. De op die wijze verzamelde collecties zijn tot geen nut, zijn slechts uitingen van een kinderlijke verzamellust, die zich beter kon bezighouden met postzegels en lucifersmerken.

Maar dit nest ligt gelukkig vrij verscholen in het jonge groen en we kunnen wel hopen, dat hierover een weekje de kale jongen, de voederende ouden zullen afwachten. We laten de angstige ouders, die druk roepend in het bosje rondvliegen, nu met rust en wenden ons verder.

Niet lang duurt het of we bevinden ons midden in het uitgestrekte duinlandschap. Wat een verschil met de laatste

maal dat we hier kwamen, zeker wel een week of tien geleden. Toen was alles nog kaal en bladerloos, lagen de berkenbosjes eenzaam en doods in de valleien, werd slechts nu en dan de stilte verbroken door een schor kraaiende fazantenhaan of kraste af en toe een bonte kraai. Nu is alles vervuld van de jonge lente, de berkenbosjes zijn met een heel teergroene sluier bedekt, en aan het dunne takkengewar hangen de mooie puntig toelopende katjes vol uit; bij de minste aanraking laten ze gele wolkjes stuifmeel met het lentewindje meevoeren. De toen nog zo grauwe duindoornhellingen zijn nu bruinig gekleurd door de proppige bloeiwijzen. En de meidoorns hebben het wel het verst gebracht, de doornige, warrige struiken staan al vol in blad.

Nu zijn de grijze nevelkraaien allen naar hun noordelijke broedplaatsen in de pijnbossen van Oost-Pruisen of Zweden vertrokken. De dominerende vogelverschijning is nu de wulp en op je duinwandeling wordt je voortdurend begeleid door hun heerlijk melodieuze voorjaarsgejoel. Maar niet alleen zij brengen drukte en levendigheid. Boven de schrale weiltes van het Haasveld klagen weer grutto's, schermmen en duikelen kieften. Boomleeuwerikjes en boompiepers vervullen de lucht met hun gezang, boven de helmvlakten trilt het leeuweriklied en met knutterende geluidjes vliegen telkens troepjes kneutjes over. De brokkelige, door de westen-

winden steil gemaakte duinwalleitjes hebben nu ook hun verlevendigers gekregen, de leuke, lieve tapuiten. Als we ook maar even in dit uitgestorven valleitje gaan zitten, komen ze al gauw in de buurt. Ze maken allerlei driftige, nerveuse beweginkjes, net als de roodborstjes, telkens buigen ze bliksemsnel door hun hielgewricht, springen heen en weer en maken een ketsend geluid, net alsof je twee keisteentjes tegen elkaar slaat. Met een rukje vliegen ze op en prachtig zien we hun opvallende, wit-met-zwarte staart, die ze als wit vlekje nog ver zichtbaar doet maken. Dan strijkt hij weer en zit op het topje van een half ondergestoven duindoorn. Met de Zeiss 10x kunnen we bijna ieder veertje onderscheiden, het is een magnifique man. Mooi leiblaauw zijn schedel en bovenrug, de achterrug is ook weer wit, om het oog heeft hij een grote zwarte vlek, waarboven een fijn wit wenkbrauwstreepje. Keel en borst zijn bleekbruin, de rest van de onderzij is weer wit. 'n Keurig vogeltje.

In de berkenbosjes klinkt ook onophoudelijk zang, en hier treft je het meest de tere, weemoedige vraagstrofe van de fitis, het vogeltje van deze oase in het duin. Nog tot diep in de zomer kan men hun steeds opnieuw treffende liedje horen: en dan klinkt het weer opnieuw in de voorherfst. Dat zijn de milde Septembertdagen, de dagen van de zingende trek.

Fazant

Excursies IVN Amsterdam

IVN publieksexcursies worden gegeven door ervaren natuurgidsen, zowel voor leden als niet-leden. Amsterdammers ontdekken op deze manier vaak onbekende kanten van de stadsnatuur dichtbij huis. Gratis deelname. Vrijwillige bijdrage welkom.

IVN geeft ook excursies op maat voor bedrijf, school of familie uitje. Hieraan zijn kosten verbonden. Gelet op de coronamaatregelen wordt hier, afhankelijk van gids/locatie, een maximum aantal deelnemers gesteld.

Contact excursies op aanvraag: Ineke Deckers (ideckers@telfort.nl).

In verband met de coronamaatregelen wordt er een maximum gesteld aan het aantal deelnemers. Aanmelden per e-mail is dan ook verplicht. De excursieleider zal u laten weten of u kunt deelnemen of niet. Tijdens de excursies dient men 1,5 meter afstand van elkaar te houden. **Voor actuele informatie en meer excursies: kijk regelmatig op www.ivn.nl/amsterdam.**

Excursies komende maanden

Hieronder treft u de tot dusver geplande excursies voor de komende maanden aan. Het kan zijn dat er nog extra excursies gepland worden, waarvan de aankondiging dan op onze website www.ivn.nl/amsterdam te vinden zullen zijn.

Wandelingen in het Beatrixpark

Een lentewandeling door het park en drie kruidenwandelingen in de Artsenijhof. In de Artsenijhof staan maar liefst 250 soorten medicinale planten. Waar worden of werden ze voor gebruikt, hoe herken je ze, waar komen ze vandaan, welke werkzame stoffen zitten erin en wanneer worden ze geoogst?

Zondag 4 april

Lentewandeling. Bloei en bladontluiking

De lente is nu in volle gang en dat is te merken aan bloei en bestuiving. Welke planten worden door de wind bestoven en welke door insecten?

Zondag 6 juni

Kruidenwandeling in de Artsenijhof

Op deze wandeling o.a. Citroenmelisse, Engelwortel en Vingerhoedskruid.

Zondag 2 mei

Kruidenwandeling in de Artsenijhof

Op deze wandeling o.a. Stinkende gouwe, Longkruid en Roomse kervel.

Zondag 2 mei

Kruidenwandeling in de Artsenijhof

Op deze wandeling o.a. Teunisbloem, Hartgespan en Valeriaan.

Informatie:

Tijd: 14.00-15.30 uur

Startpunt: Parkingang Diepenbrockstraat, tegenover de Herman Heijermansweg

Gids: Henk Wolters en Mien Vermue.

Verplicht aanmelden via email: henk.snezana@kpnmail.nl.

Longkruid

Teunisbloem

Verenigingsgegevens IVN Amsterdam

Bestuur

Voorzitter	Paul Panhuizen (voorzitter@ivnamsterdam.nl, 020 6690758)
Vice-voorzitter a.i.	Jacky Wetzels (j.wetzels@ivn.nl, 06 38545019)
Secretaris a.i.	Alba Leon (alba.ileon@gmail.com 06 26522613)
Penningmeester	Ben de Graaf (penningmeester@ivnamsterdam.nl, 020 6192847)

Werkgroep

PR & Communicatie	Paul de Dooij (p.dedooij@gmail.com, 06 14159611)
Website	Ellen Verbraak (webmaster@ivnamsterdam.nl)
Sociale media/blog	Marisa Stoffers (marisa.stoffers@gmail.com)
Redactie GBA	Ineke Deckers (groenbewuste020@gmail.com)
Excursies	Ineke Deckers (ideckers@telfort.nl, 020 6971998)
Cursussen	Ben de Graaf (b.c.degraaf@kpnmail.nl, 020 6192847)
Kinderactiviteiten	Lilli-Jan Rohof (l_j_rohof@hotmail.com, 020 6477045)
Ouderenactiviteiten	Karine Klappe (klappe@hotmail.com, 06 27536797)
Diemen	Carry Pot (ce.pot@planet.nl, 020 6902283)

Contactpersoon

Lid worden

Lid worden van IVN Amsterdam kan via het aanmeldingsformulier van IVN landelijk, te vinden op onze website. Meer informatie over het lidmaatschap bij de penningmeester. De contributie bedraagt € 24,00 per kalenderjaar.

Leden ontvangen onder meer:

Vier keer per jaar het afdelingsblad de Groenbewuste Amsterdamer (GBA) en het landelijke IVN blad Mens en Natuur. Daarnaast is er korting op cursussen, bij activiteiten van andere IVN afdelingen en op artikelen (10%) van de webwinkel van IVN Landelijk.

Doorgeven wijzigingen IVN Amsterdam:

Penningmeester @ivnamsterdam.nl of Eastonstraat 21, 1068 HZ Amsterdam

Opzegging lidmaatschap vóór 1 december van het lopende jaar.

Lijkt het je leuk actief mee te doen?

Meld je aan bij de coördinator van de werkgroep waar je belangstelling voor hebt of reageer op een openstaande vacature, te vinden via de Vacaturebank van de Vrijwilligerscentrale Amsterdam (www.vacaturebank.vca.nu) onder trefwoord IVN.

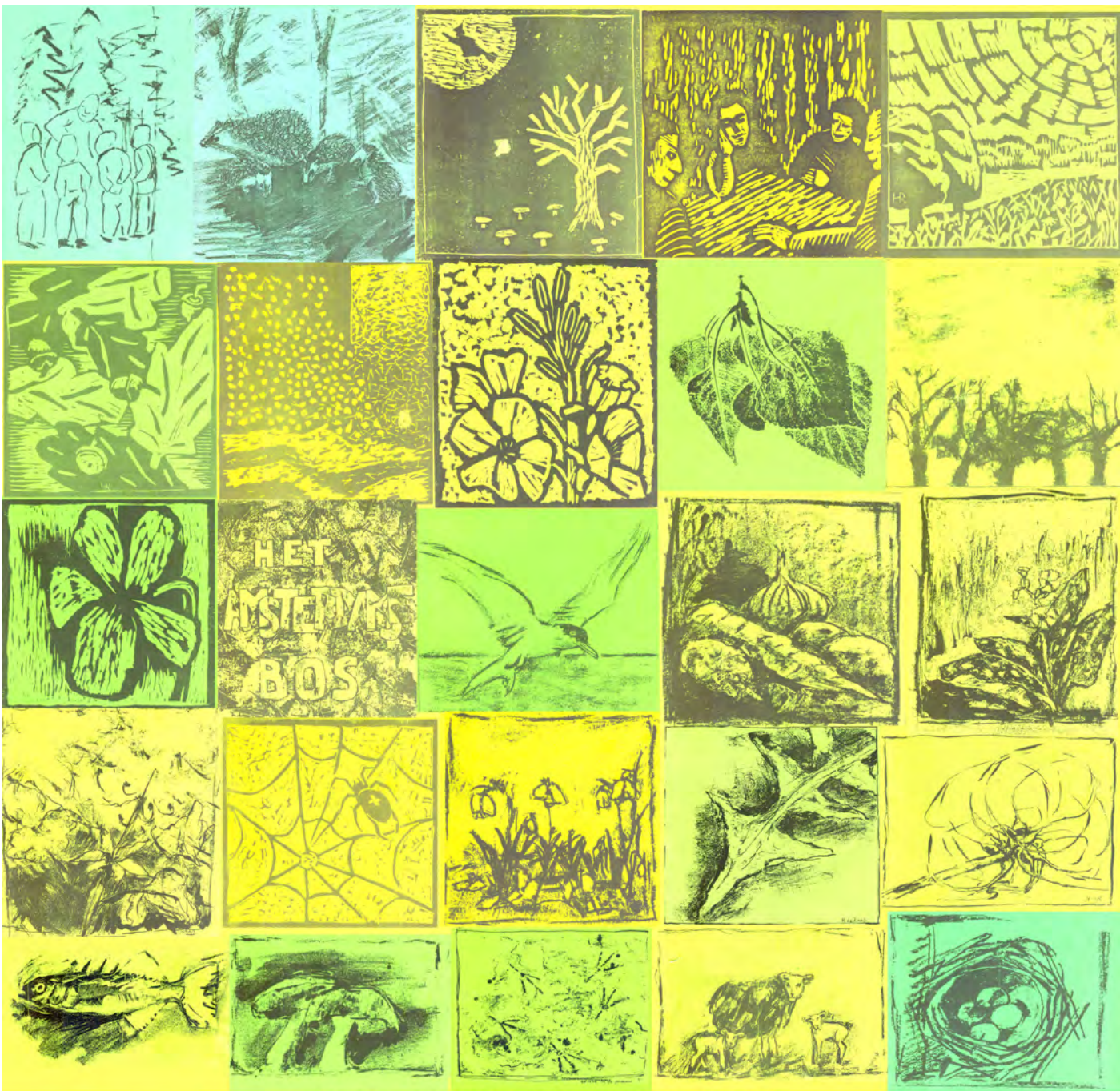
Actief lid voor IVN Amsterdam

Als je als lid actief wordt, waarderen wij deze inzet. Je kunt dan gebruik maken van een jaarlijks persoonlijk opleidingsbudget, bijvoorbeeld om cursussen te volgen. Er is jaarlijks een zomeruitje voor actieve leden en een eindejaarpresentje. Actieve leden kunnen deelnemen aan (kennis)netwerken van groene organisaties in Amsterdam en begeleiding krijgen via de beroepsorganisatie van IVN.

Beleef de natuur

INDIEN ONBESTELBAAR: IVN AMSTERDAM, EASTONSTRAAT 21, 1068 HZ AMSTERDAM

GBA Voorplaten 1990 - 1998 van kunstenaar Hans de Raad.